

ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Україна поступово і невпинно знаходить свій автентичний і водночас близький визначеним пріоритетам європейського та світового процесів, шлях розвитку і синхронізацію законодавчих, освітніх, культурних і наукових ініціатив. У професійній підготовці фахівців постійно утверджується система самостійного засвоєння знань, умінь і навичок, що визнано стрижневим вектором трансформаційних зрушень. Реформування системи вищої освіти в Україні викликане необхідністю включення в європейський освітній простір та пов'язане з пред'явленням високих вимог до самоосвітньої діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх керівників закладів освіти.

Дослідження самоосвітньої діяльності, крім педагогів, ведуть філософи, психологи, соціологи, що свідчить про надзвичайну актуальність проблеми й призводить до розширення самого поняття. Основну причину подібної уваги вбачаємо у тенденції розширення комплексних (міждисциплінарних) досліджень людини. Сучасна соціокультурна ситуація диктує необхідність становлення нового типу людини як єдиного способу збереження людства в цілому. Традиційний розгляд самоосвіти як самостійної пізнавальної діяльності для самовдосконалення в даний час видається явно недостатнім; самоосвітній діяльності приписується більше універсальних функцій, її розглядають скоріше як самотворення, діяльність у побудові свого внутрішнього світу, як удосконалення себе, свого образу. Розширення даного явища спричиняє проблему створення нової концепції самоосвітньої діяльності. В свою чергу, відсутність теоретичних розробок створює надзвичайні труднощі в організації даного процесу.

Самоосвітня діяльність суб'єкта управління освітнім процесом у закладі вищої освіти (ЗВО) безсумнівно повинна

бути наділена декількома обов'язковими властивостями: усвідомленістю, аксіологічністю, унікальністю та ін. У системі післядипломної освіти існує можливість побудови освітнього процесу таким чином, щоб він мотивував самоосвітню діяльність. Дослідження з даного питання, а також аналіз психолого-педагогічної й філософської літератури сприяють усвідомленню визначального впливу в становленні самоосвітньої діяльності на засадах рефлексивної культури суб'єкта управління в ЗВО.

Рефлексивна культура майбутніх керівників закладів освіти визначається як організація рефлексивних процесів у ході аналізу їхньої професійної діяльності, підпорядкована критеріям інтелектуального й ціннісного типів, характеризується вміннями працювати в умовах ситуаційного менеджменту, віднаходити нові змісти й цінності; позиціоновані готовністю й здатностями особистості творчо оцінювати, осмислювати й переборювати проблемні ситуації. Необхідно з усією відповідальністю підкреслити глибокий зв'язок між культурою рефлексії й становленням вищих психічних механізмів — мислення, свідомості, самосвідомості, волі особистості. Незважаючи на те, що сучасну соціокультурну ситуацію характеризує підвищена увага до рефлексивної діяльності, часто реально реалізовані форми освітньої діяльності в ЗВО не включають рефлексивних процесів. Недостатніми є також традиційні засоби освітньої діяльності у розвитку рефлексивної самостійності суб'єктів управління, що надалі стає однією з основних причин організації самоосвітньої діяльності.

Чому саме культура рефлексивних процесів здається нам ключем до використання механізму самоосвітньої діяльності? Відповідь на це питання можна отримати при розгляді сутності *рефлексії*, сфер та умов її існування.

Формування професійної рефлексії на всіх етапах підготовки у ЗВО є найважливішою умовою виконання вимог, що пред'являються до управлінської діяльності. Ступінь сформованості професійної рефлексії проявляється в тому, наскільки майбутній менеджер освіти вміє координувати і регулювати свої дії, вчинки, професійно важливі якості, поведінку щодо творчої самореалізації у професійній

діяльності. У зв'язку із цим рефлексивна культура є професійно важливою якістю, необхідною для здійснення управлінської діяльності, самоосвіти і саморозвитку майбутнього керівника ЗО, що забезпечує ефективність прийняття управлінських рішень.

Таким чином, у науці позначений досить широкий спектр уявлень про рефлексивну культуру. У той же час відсутня єдина концептуальна основа для розробки проблем формування професійної рефлексивної культури майбутнього керівника ЗО, який здобуває другий рівень вищої освіти в умовах магістратури за освітньо-професійною програмою «Управління закладом освіти». Необхідною умовою поліпшення такої ситуації є проведення теоретико-емпіричних досліджень різних аспектів професійної рефлексії майбутніх менеджерів освіти; здійснення глибокого наукового аналізу поняття *«професійна рефлексивна культура майбутнього керівника закладу освіти»*, розроблення змістовно-технологічного забезпечення процесу професійної підготовки майбутнього керівника у ЗВО.

Поняття *«професійна рефлексія майбутнього керівника закладу освіти»* розглядаємо як професійно важливу якість, що полягає в оцінному осмисленні майбутнім керівником себе як професіонала управлінської діяльності, що дозволяє йому співвідносити свої можливості з вимогами до керівної діяльності, долати психолого-педагогічні бар'єри, оцінювати професійні ризики, усвідомлювати особистісний потенціал, виявляти зони професійного зростання в умовах магістерської підготовки у ЗВО.

Структуру професійної рефлексії майбутнього керівника закладу освіти складають такі компоненти: рефлексія особистісної відповідності, рефлексія психолого-педагогічного бар'єру, рефлексія професійного зростання, рефлексія особистісного ресурсу, рефлексія професійного ризику. Об'єктивність оцінки рівнів сформованості професійної рефлексії майбутнього керівника закладу освіти обумовлена низкою взаємопов'язаних критеріїв і їх показників: *критерієм узгодженості* (усвідомлення наявності і рівня розвитку професійно важливих особистісних якостей, готовність до самоаналізу і самооцінки особистісної відповідності

управлінській професії, здатність коригувати якості особистості відповідно до вимог професійної діяльності); *критерієм труднощів* (здатність розпізнавати психолого-педагогічні бар'єри, готовність долати труднощі в освітньо-професійній діяльності, здатність конструктивно використовувати бар'єри у професійній діяльності); *критерієм саморозвитку* (усвідомлення механізмів професійного зростання, потреба в самовдосконаленні, прагнення до творчого саморозвитку, самоосвіти); *критерієм потенціалу* (усвідомлення особистісного потенціалу, готовність задіяти особистісний ресурс у професійній діяльності, здатність активізувати і використовувати особистісний потенціал в освітньо-професійній діяльності); *критерієм невизначеності* (здатність прогнозувати і оцінювати професійні ризики, готовність до вироблення альтернативних рішень в ситуації ризику, здатність приймати креативні рішення у нестандартних ситуаціях).

Ефективність формування *рефлексійної культури* майбутнього керівника закладу освіти забезпечується сукупністю наступних педагогічних умов: актуалізацією потреби майбутнього керівника закладу освіти в рефлексивній культурі (сприяє розвитку професійної мотивації у процесі професійно-педагогічної підготовки щодо професійного становлення майбутнього керівника закладу освіти); створенням рефлексивного середовища в ході професійної підготовки у ЗВО (що сприяє виникненню у майбутнього керівника закладу освіти потреби в рефлексії); орієнтацією на культурологічний підхід у процесі вирішення проблемних професійно-орієнтованих завдань і управлінських ситуацій (задає напрямок формування професійної рефлексії), занурення майбутнього керівника закладу освіти в квазіпрофесійну діяльність (яка забезпечує ефективну інтеріоризацію рефлексивних умінь).

Отже, проблематика дослідження рефлексивної культури як структурного компонента самоосвітньої діяльності є пріоритетною для вирішення завдань професійної підготовки майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури.